

मानवमुक्तीचा पथदर्शक

(डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर आणि महाराष्ट्रातील
मान्यवर अभ्यासकांच्या लेखांचा संग्रह)

- संपादक मंडळ -

प्राचार्य डॉ. शशिकांत खिलारे

प्राचार्य डॉ. हरिष भालेराव

प्रा. साहेबराव नितनवरे

प्रा. मिलिंद वडमारे

प्रा. डॉ. विष्णू वासमकर

- विशेष संपादन सहाय्य -

प्रा. डॉ. राजन गवस

प्रा. गौतमीपुत्र कांबळे सन्मान समिती, महाराष्ट्र

**Men Are Mortal. So Are Ideas. An Idea Needs Propagation As
Much a Plant Needs Watering. Otherwise Both will Wither
and Die.**

Dr. B. R. Ambedkar

मुक्ती कोण पथे ?

डॉ. बी. आर. आंबेडकर

(‘मुक्ती कोण पथे?’ हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे भाषण मुद्दाम देत आहोत. कारण आजही जे जे समूह केवळ त्यांच्या त्यांच्या धर्मांमुळे सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेले राहिलेले आहेत किंवा त्यांच्या त्यांच्या धर्मनिच त्यांना मागासलेले राहण्यासाठी बाध्य केले आहे, त्यांनी त्यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या या भाषणातील विचारांचा गांभीर्याने विचार करावा आणि प्रसंगी असा धर्म त्यागण्याचीही तयारी करावी.)

सद्गृहस्थ, बांधवांनो आणि भगिनींनो,
ही परिषद मी केलेल्या धर्मांतराच्या घोषणेचा विचार करण्याकरिता मुद्दाम बोलावण्यात आलेली आहे, हे तुम्हांस कळून चुकले आहेच. धर्मांतराचा विषय हा माझ्या दृष्टीने अत्यंत जिवाळ्याचा आहे. इतकेच नव्हे तर तुमचे पुढील सर्व भवितव्य माझ्या दृष्टीने त्याच्यावरच अवलंबून असल्याकारणाने तो विषय मला अत्यंत महत्त्वाचा वाटतो. हे महत्त्व तुम्हा सर्वांना पटले आहे, असे म्हणण्यास हरकत वाटत नाही. असे नसते तर आज एवढ्या मोठ्या समुदायाने तुम्ही येथे जमला नसता, आणि म्हणून तुम्ही सर्वजण या ठिकाणी जमला आहात, ते पाहून मला अतिशय आनंद वाटतो.

धर्मांतराची घोषणा केल्यापासून अनेक ठिकाणी लहान-मोठ्या प्रमाणात सभा भरवून आपल्या लोकांनी या विषयावरील आपले मत व्यक्त केलेले सर्वांच्या कानी आलेले आहे. परंतु सर्वांनी एके ठिकाणी जमून विचारविनिमय करून धर्मांतराच्या प्रश्नांची निर्णयात्मक चर्चा करण्याची संधी आजपावेतो आपल्याला प्राप्त झाली नव्हती. तशा संधीची तुमच्यापेक्षा मला अत्यंत जरूरी होती. धर्मांतराची मोहीम सफल होण्याकरिता पूर्वतयारीची फारच आवश्यकता होती, ही गोष्ट तुम्हा सर्वांना कबूल करावी लागेल. धर्मांतर हा काही पोरखेळ नव्हे. धर्मांतर मौजेचा विषय नव्हे. हा माणसाच्या जीविताच्या साफल्याचा प्रश्न आहे. जहाजातून एका बंदराकडून